

Підготовка судових експертів у закладах вищої освіти України: виклики та перспективи

Тетяна Бачило

старший судовий експерт, Миколаївське відділення Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Миколаїв, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1057-3050>, e-mail: mantikorka@ukr.net

Доповідь присвячено проблемним аспектам кадрового забезпечення судово-експертних установ та перспективам розширення профорієнтаційної роботи для студентів вітчизняних закладів вищої освіти з метою подальшого залучення фахівців до судово-експертної діяльності.

Ключові слова: *судова експертиза; спеціальні знання; освіта; профорієнтація; кадрове забезпечення.*

Training of Forensic Experts in Higher Educational Institutions of Ukraine: Challenges and Perspectives

Tetyana Bachylo

The report focuses on the problematic aspects of staffing forensic institutions and the prospects for expanding career guidance activities for students of domestic higher education institutions with the aim of further involving specialists in forensic activities.

Keywords: *forensic examination; specialized knowledge; education; career guidance; personnel support.*

Процеси доказування в кримінальному провадженні та вирішення судових спорів у різних видах судочинства зазвичай потребують залучення експертів, що мають спеціальні знання в галузі науки, техніки, ремесла, мистецтва тощо, які виходять за межі загальноосвітніх програм. Спеціальні знання здобувають у закладах вищої освіти.

Актуальність проблеми зумовлена тим, що здобувачі вищої освіти не мають повного уявлення про різноманітність сфер застосування здобутих ними спеціальних знань. Уявлення про поняття «судова експертиза», зазвичай, обмежується у пересічного громадянина асоціацією із напрямом судово-медичної експертизи та деякими напрямками криміналістики.

В Україні питаннями підготовки та навчання судових експертів займається низка науковців та установ. Зокрема, В. Бараняк у своїй праці «Проблеми підготовки судових експертів у вищих навчальних закладах України» аналізує законодавство та практику підготовки експертних кадрів, порівнюючи з міжнародним досвідом [1]. Я. Мулик досліджує організацію підготовки та атестації судових експертів, висвітлюючи основні вимоги та обмеження в цій сфері [2]. С. Гаспарян зосереджує увагу на адміністративно-правовому аспекті кадрового забезпечення судово-експертних установ України та на правильному доборі кадрів, від якого залежить результативність судово-експертної діяльності [3].

Мета нашої доповіді — наголосити на необхідності удосконалення освітніх програм та проведенні заходів, спрямованих на підвищення ефективності профорієнтації майбутніх спеціалістів, здобувачів спеціальних знань для розв'язання кадрових проблем судово-експертних установ.

В Україні підготовка судових експертів здійснюється в різних закладах вищої освіти та наукових установах. Освітні програми з цієї дисципліни мають свої особливості залежно від спеціалізації та рівня підготовки. За результатами проведеного аналізу навчальних програм деяких закладів вищої освіти України, здебільшого, навчальна дисципліна «Судова експертиза» впроваджена для здобувачів вищої освіти в галузі права. До того ж особлива увага приділяється вивченню криміналістичних підвидів експертиз.

Водночас не менш затребуваною є велика кількість інших видів експертиз. За даними Міністерства юстиції України, судовими експертами науково-дослідних установ судових експертиз на сьогодні проводяться експертні дослідження за вісімдесятьма напрямками в різних галузях знань, зокрема криміналістичні, інженерно-технічні, економічні, товарознавчі, у сфері інтелектуальної власності, психологічні, мистецтвознавчі, екологічні та ін. Висновки судових експертів базуються на застосуванні спеціальних знань та спрямовані на забезпечення правоохоронних і судових органів незалежною об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне застосування досягнень науки й техніки [4].

Тому важливо давати уявлення про предмет судової експертизи, її об'єкти та завдання, поняття спеціальних знань судового експерта і суб'єктів судово-експертної діяльності, методологію експертних досліджень обраного напрямку освіти для здобувачів вищої освіти за такими галузями знань та спеціальностями, як економіка, інженерія, виробництво та будівництво, транспорт та послуги тощо. Важливо озброїти майбутніх спеціалістів знаннями про таку суспільно важливу сферу застосування здобутих ними спеціальних знань, як судова експертиза.

Упровадження освітніх компонентів навчальної програми з судової експертизи (навчальних дисциплін, спецкурсів, модулів) є доволі складним, тривалим та ресурсозатратним процесом. Одним із найпопулярніших способів допомогти молоді визначитися з майбутньою професією є проведення навчальних профорієнтаційних заходів. Доцільно залучати досвідчених судових експертів до профорієнтаційної діяльності, зокрема, до участі в лекціях, семінарах та інших навчальних заходах у закладах вищої освіти, під час яких вони зможуть ознайомлювати студентів із професією судового експерта, а також ділитися теоретичними знаннями та практичним досвідом.

Наслідком недостатньої обізнаності суспільства про професію судового експерта є проблеми із кадровим забезпеченням судово-експертних установ. У цьому контексті доволі цікавою є дослідницька робота Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф.

М. С. Бокаріуса» (далі — ННЦ ICE), присвячена напрямам запровадження іноземної інноваційної практики в кадрове забезпечення судово-експертних установ України. Аналізуючи американську модель управління персоналом, науковці зазначають, що одним з напрямів забезпечення установ людським капіталом необхідної кількості та якості є відкритий набір, якому доволі часто сприяє тісна співпраця із закладами вищої освіти [5].

Також варто відзначити дослідження науковцями ННЦ ICE міжнародного досвіду в пошуках дієвих засобів для розв'язання освітніх проблем в умовах світової діджиталізації та перспектив заохочення закладів вищої освіти та наукових установ до активних дій щодо розширення можливостей навчання шляхом забезпечення вільного доступу до освітніх ресурсів. Так, у 2021 році ННЦ ICE одним із перших в Україні разом із Ризьким університетом імені Страдіня реалізував масштабний проєкт «Відкритий освітній ресурс: судова експертиза», який дав змогу створити ґрунтовні навчальні матеріали для здійснення підготовки судового експерта як в Україні, так і за її межами. У межах представленого проєкту створено відкритий освітній ресурс із науковими, навчальними й іншими матеріалами, присвяченими актуальним питанням судової експертизи та криміналістики, а також відеопрезентації роботи судового експерта із можливістю їх дистанційного застосування кінцевими споживачами (здобувачами вищої освіти різних рівнів навчання, науковцями, судовими експертами інших країн) [6].

Такі дослідження та ініціативи необхідно стимулювати та підтримувати для сприяння розвитку системи підготовки судових експертів в Україні, підвищуючи якість та ефективність їхньої професійної діяльності.

Перелік джерел посилання

1. Бараняк В. М. Проблеми підготовки судових експертів у вищих навчальних закладах України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 801. С. 229—233.
2. Мулик Я. І. Організація підготовки та атестації судових експертів: основні вимоги та обмеження. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.105 (дата звернення: 03.04.2025).
3. Гаспарян С. Г. Місце адміністративно-правових норм у правовому регулюванні кадрового забезпечення судово-експертних установ. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 21. С. 234—251. DOI: 10.32353/khrife.2.2019.13 (дата звернення: 03.04.2025).
4. До питання кадрового забезпечення науково-дослідних установ судових експертів Міністерства юстиції України від 05.08.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0019323-13#Text> (дата звернення: 03.04.2025).
5. Угровецький О., Катарга О., Давиденко Д. Напрями впровадження іноземної інноваційної практики в кадрове забезпечення судово-експертних установ України. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2023. № 3 (32). С. 34—47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpek_2023_3_5 (дата звернення: 03.04.2025).
6. Давиденко Д., Палкова К., Шпак Ю. Значення відкритих освітніх ресурсів для підготовки судового експерта. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. № 4 (29). С. 124—133. DOI: 10.32353/khrife.4.2022.06 (дата звернення: 03.04.2025).